

Bohumila Grögerová
Můj labyrint

EDICESOU
ČASNÉČES
KÉPOEZIE

Loučení

Druhý den hned po obědě jedu na Bulovku. Cesta tramvají nemá konce. Nervózně přeshlapuji u vrátnice. Vrátný se hrabe v papírech a mně po zádech stéká pot. „Pan Josef Hiršal leží na plicním oddělení“ a ukáže rukou, kudy. Pomalu ze mne padá dosavadní tíha – snad má zlomená žebra – a to by nemuselo být tak zlé, utěšuji se a s kabelou plnou dobrot stoupám vzhůru na plicní.

Ve velkém pokoji napůl sedě, napůl leže odpočívá v posteli u dveří Joska. Dívá se na mne a místo pozdravu s obdivem pronese větu, kterou jsem od něj za padesát let našeho soužití nikdy neslyšela: „Tobě to sluší!“ Mohu tušit, že to bude jeho věta poslední? Hladím ho a líbám. Pokládám na stolek ovoce, jogurty a sladký koláč, který má rád – spolu s těmi dobrotami se zbavuji dosavadní strašlivé úzkosti. A už si představuji, že mi ho přivezou domů a že se o něj budu starat sama.

Cesta tramvají domů je zase plná otázek: jak to, že reagoval na mé oblečení? Nikdy o něj neměl nejmenší zájem, přičemž já mu věnovala značnou pozornost. Lecos jsem si sama šila, pečlivě jsem se oblékala. Mám se snad radovat, že Joska si bude všimnout, co mám na sobě? To mi připadá absurdní. Spousta otázek, žádná odpověď.

Ještě týž večer volám Kristině do Vídně, chce vědět o otci všechny podrobnosti. Nakonec se mne zeptá, co jsem měla na sobě. „Bleděmodrou blůzu, bílé kalhoty a tmavomodré sako,“ říkám a Kristina mi radí: „To si přistě vezmi zas, ať má radost.“ Dohodly jsme se na pravidelném telefonním styku. Volá sama přesně v určenou dobu, takže si podle jejího volání můžu řídit hodinky. Vše už ví i Joskův bratr Mírek.

3. května roku 2003 zazvonil v pozdním odpoledni telefon a cizí hlas oznámil: „Pan Josef Hiršal měl úraz. Porazila ho tramvaj. Leží u nás na Bulovce na jednotce intenzivní péče.“

Jak ostrý nůž projela mým srdcem hrůza. Znovu srážka s tramvají. V hlavě se točí jakýsi vír – čas se vrátil? Slyším svou dceru, která mne před půlnocí budí: „Mami, mami, vzbud' se – volají z dopravního inspektorátu – Josku odvezli sanitkou do Vojenské nemocnice. Porazila ho tramvaj.“

Hrůza z března 1999 se vrátila. Znovu ta prokletá tramvaj bránící v cestě zamýšlenému básníkovi – překážka, kterou nezdolá ani ten nejsilnější z nás. Proč jej přitahuje? Co vlastně venku ještě vnímá? Žije jen ve svých představách, ve svých slovech, ve svých verších. – Zarazím se. Vždyť jel nakupovat, těšil se na sýr, který kupoval v prodejně na Palmovce a který mu tak chutnal, že pro něj riskoval život. Třikrát prokletý sýr! Proč jsem Josku nezadržela? Dívala jsem se za ním z okna, když s holí, v kšiltovce a rozepnutém vlajícím pláští odcházel po chodníku ke stanici tramvaje. Proč probouha jsem mu nezabránila odejít? vycítám si celou noc. Samotného už ho nikdy nepustím.

Má Joska jen našťipnutá žebra? „Jedu tam zítra a dám ti hned vědět,“ ujišťují ho.

Celou noc se mi v hlavě cosi honí, převládá naděje. Doma neustále zvoní telefon. Ptají se dcery, přátelé i známí z rozhlasu, nakladatelství a z redakcí novin. Večer volají z Hradu, jak se Joskovi vede. Zítra mu to povím, bude mít radost, Vaška Havla si váží a má ho moc rád.

Další den brzy po ránu telefon z Bulovky: „Zdravotní stav pana Josefa Híršala se zhoršil. Museli jsme ho převézt na jednotku intenzivní péče ARO.“ Všeho nechám a jedu tam, tramvaj se nesnesitelně vleče, dorazím na Bulovku a vrátím jen ukáze rukou na vysokou budovu hned naproti. „Jedte výtahem do 8. patra, tam vám vše povědí.“

Obrovitá místnost je plná přístrojů a postelí. U velké obrábky se střídají dvě sestřičky. Joska leží na posteli vlevo od vchodu. Dívá se tázavým pohledem. Odpovídám na jeho němé otázky zvolna, hlasitě a důrazně. Nezdá se, že by ho odpovědi uspokojily. Oči se ptají dál, ale ústa mlčí. Jak se spolu dohovoříme? Něhou, láskou, pochopením? Usmívám se na něj, hladím mu čelo i ruce, vyprávím, že vše už vědí Kristina i Mírek, že za ním brzy přijdou. Porozuměl mi, jeho pohled se zklidnil, nepromluvil však. Nechtěl, nebo nemohl? Ti zdejší lékaři se soustředili u pacienta v rohu. Mají plné ruce práce, rušit je nemůžu, pozeptám se na Joskův zdravotní stav přišť. Cestou domů uvažuji o poslední změně. Vlastně jsem ji uvítala a byla za ni vděčná. Vždyť Joska je tu pod ustavičným dohledem, v maximální péči! Možná ho tak rozrušilo přestěhování, že dnes nepromluvil. Má jinou postel, jiné ošetřující. Uklidňuji samu sebe – zatím to jde. Ale za mými zády se choulí stíny.

16. května přijela z Vídně Kristina. Ještě týž večer jsem ji o všem podrobně informovala. Zaujal ji otcův zájem o mé oblečení. „Tak to si vezmi příště zas,“ radí. Poslechla jsem ji a nikdy jsem za Joskou v jiném oblečení nejela. Snad mne tak mohl lépe identifikovat. Shledání Kristiny s otcem jsem považovala za velice důležité, ne-li rozhodující. Ano, díval se a pochopil, ale nereagoval. Pohled už nebyl tázavý, zdál se uspokojen. Jinak žádný pohyb, žádný zvuk. Při odchodu jsme se od lékaře snažily vyzvědět, co jeho a nás čeká. Moc jsme se nedozvěděly: nejistota, avšak stále naděje. Druhý den se Kristina vrátila do Vídně.

Ve vinohradském bytě ustavičně zvoní telefon. Přátelé, známí. Dva dny nato jsme za Joskou jeli spolu s Mirkem. Novinka: Joska je napojen na přístroj umělého dýchání a umělé výživy stojící za hlavou postele. Pane Bože, to nevěští nic dobrého! Hladím mu ruce, tisknu, líbám, marně, už o mně nevědí, nereagují. Hladím mu čelo. Kéž bych uměla plakat! Mírek se zdá být zdrčen. „Umře-li Joska, umře spolu s ním i mé dětství.“ Domů jsme jeli spolu, Mírek mne dovedl až k domu. Brzy prý za Joskou zas pojedou.

Sedím potmě na nejbližší židli, když zazvoní telefon. Volá Milena, že její muž Pepík Schwarz-Červinka leží ve velmi vážném zdravotním stavu ve Vojenské nemocnici ve Střešovicích. Co si s Milenou říkáme? Že jsme se měli moc rádi a že nám bývalo nejlíp na lavičce pod platany v hradní zahradě. „Opět tramvaj?“ ptá se Milena. „Ano, má potřebu výtět nad mocnou překážkou.“

24. května přestal Joska komunikovat očima. Jak se mi vzdálil! Kde je teď on, tam za ním nemůžu.

V noci přemýšlím, jak se spolu domluvíme, když jeho oči oněměly. Něhou, láskou? Hlubokým pochopením? Ubohý Josko, ztratil jsi slova, která jsi tak miloval a z nichž jsi bu-
doval svůj život, svou práci. Byla to práce se slovem, která utvářela náš vztah. Chybí ti teď, když jsi oněměl? Budu ti slova lásky psát na kartičky, pro případ, že bys je viděl, a budu ti je šeptat do ucha, pro případ, že je uslyšíš.

A tak se i stalo – jezdím za Joskou stále stejně oblečená dvakrát až třikrát týdně. Klid nenacházím, ať jsem kdekoli. Co noc, to prostor bez hranic, plný zákrutů. A v zádech úporné supění. Tak míjel můj čas.

Neodolala jsem prosbám Váška Daňka ani Běly Kolářové a jednoho po druhém jsem vzala s sebou na Bulovku. Ani oni nebyli optimisty.

Viola Fišerová
Joskovi a Bohuince
(Předkonec)

Ještě dýcháš
a už jsi cizí
nehybné tělo na posteli
jež spí a už se neprobouzí

Kde jsi tam kdesi
že se nenavracíš
za hlavou smrt
v nohou lásku
co prosí

u brány s úzkými dveřmi

„Vrať mi ho Pane
nebo vezmi
dovnitř“

když si neumí
sám otevřít“

Odhodlala jsem se vzít s sebou obě dcery, také ony se obá-
vaj, že už není naděje na zlepšení. Toho se se slzami v očích obává i Mírek. Vnímá Joska svůj blížící se konec? Možná že je srozuměn. Leonardo da Vinci si kdysi zapsal: „Duše si vy-
bírám své tělo.“ Takže je Joska se svým tělem zajedno? Jen já nemůžu a nechci uznat, že se blíží konec.

Až jednou se začne dít cosi neobvyklého. Vycházím z Bu-
lovky. Prší? Sněží? Či svítí slunce? Vždyť zapadlo v 8. patře JIP u tvé postele, z níž čísel chlad. Přecházím z chodníku na zastávku tramvaje. Nerozhlížím se, ani Joska se nerozhlížel. Těsně za mými zády výhrůžné supění mohutného tvora-ne-
tvora. Ohlížím se. Nikdo. A znovu chropot. Platí jen mně. Vzlíná ve mně jiná, osudová, drtivá úzkost. Jak dlouho jsem na nástupišti stála, nevím.

Kolem mne se kupí stíny. Choulí se a rozpínají, tančí svůj
krutý tanec. Horký supící dech za mými zády jim dodává na
důrazu.

Vtom mne kdosi uchopí za loket a pomůže mi do tramva-
je. Jen co jsem odemkla dveře bytu, dech i stíny zůstaly na
chodbě. Točila jsem si vodu a pila a pila – snad místo pláče?

Vždyť já plakat neumím. Jak se to dělá? Lze se pláči naučit? Kdo mi poradí?

Po obědě jdu opět za tebou do nemocnice. Přede mnou pospíchá můj vlastní stín, aby byl u tebe dřív než já. Nemůžu ho dohonit. Vracím-li se odpoledne od tebe, courá se daleko za mnou. Jsem v údolí stínů. V noci s tebou hovořím, promlouváš neznámým jazykem. Jsou to vznosné, mohutné verše, jaké jsi sám nikdy nevytvářel. Pláčeš štěpitím, hladím tvé vlasy, verše se vzdalují, doznívají. Čas stojí, zkameněl.

Sedím u Joskovy postele, hladím mu ruce, nejsou studené, má ostříhané nehty, je čistý. Mám radost, že voní a je učesaný. Má husté vlasy, vzpomínám, jak jsem ho po prvním úrazu ve vinohradském bytě v úzké koupelně sprchovala, utírala mu záda a zapínala knoflíky košile. Neměl ještě cit v prstech. Kéž bychom už brzy zas mohli být spolu!

Začátek června nepřinesl změnu k lepšímu. Už je to měsíc, co si odešel koupit svůj oblíbený sýr – a nevrátil se. Má teď obvykle otevřené oči, ale nemrká. Využívám toho a kladu mu před oči kartičky se svými něžnostmi. Snad je vnímá srdcem. Omnia vincit amor. Je jich už víc než deset, střídám je a někdy mu do ucha šeptám, co jeho oči nevidí. Nereaguje, ale já se nevzdám.

Z Vídně zas přijela za otcem Kristina, tentokrát i s přítelkyní. Hovořily jsme s lékařkou, která Josku ošetřuje. Mnoho naděje nám nedává. Do nemocnice prý volal pan prezident. Lékaři věnují každému nemocnému maximální péči, ovšem to podstatné – ta usilovná vůle žít – záleží na pacientovi.

V tu dobu jsem dostala korektury doplněného vydání naší společné knihy „Let let“. Jak by byl Joska šťastný! I mne to zachraňuje.

Joskovi tu radostnou zprávu znovu a znovu šeptám do ucha. Slyší to? Vnímá to? Pochybuji čím dál víc, že se mi vrátí zdráv domů.

A náhle: dnes měl opět otevřené oči. Byly modré až do fialova, tak ráda jsem se do nich dívala. Ztratily barvu, radost ze života. Přesto mu předvádím své bílé kalhoty, bleděmodrou blůzu a tmavé sako a na kartičku píšu: „Vyjde znovu ‚Let let‘.“ Žádná reakce, žádná odpověď. A přece snad!

Při příští návštěvě: Joska se třese, chvěje jakýmsi vnitřním napětím. Horečnětě pohybuje nohama, jako by chtěl utéci z postele. Doktoři jsou však skeptičtí. Zato ve mně vzkvétá nová naděje, že Joska chce všemu navzdory žít, a to je rozhodující. Dvě tři noci jsem klidně spala, nikdo mi výhrůžně nespěl za krkem.

Další návštěva přinesla hluboké zklamání. Josku přestěhovali do nejvzdálenějšího rohu sálu. Je poslední v řadě, oddělen od nejbližšího pacienta mohutnou plentou. Za hlavou postele blikají přístroje. Sestřička v dohledu. U Joskovy postele jediná židle. Pro koho jiného než pro mne. Josky se nedotýkám, vypadá, že spí, šeptám jen, že podstatou všeho je láska a že ho miluju a budu milovat, co živa budu. A snad i potom? Vědí jen mrtví, co je láska, a sdělit nám to nemůžou? Když odcháším kolem lůžek, rovněž oddělených plentami, vnímám pohyby či vzdechy, slova, ba výjimečné i hovor s návštěvníkem, svírá se mi srdce lítostí nad Joskovou němotou, nehybností, cizotou. Patrně už překročil práh.

Koriguji „Let let“. Je to požeňnání. Nikdo mi nesupí za krkem, žádné stíny mne neděsí. Lékaři stále ujišťují, že nemá bolesti, dávají mu velmi účinné léky. Je to snad proto, že zájem Hradu neutuchá?

1. srpna měl zase otevřené oči. Přece jen se nevzdává? Po kolikáté už jsem mu ukazovala své kartičky? Nereagoval. Já vím, že se nevzdává, dobře ho znám. Umřít nechce.

Při další návštěvě – stále stejné oblečená, přestože leje – jsem se propadla do nehlubšího soucitu. Joska je proležený na celých zádech, i když ho sestřičky obracejí. Má proležená i lýtka. Není prý divu, je srpen a on leží od 3. května. Letí mu něco hlavou, nebo cítí osvobozující prázdnotu? Ani na jedinou z otázek neumíme odpovědět, jen se stále díváme. My lidé jsme tu snad jen proto, abychom žasli, doufali, zoufali si – a nakonec se se životem rozloučili.

Uvědomuji si, že se musím smířit s tím, že Joska zemře. Setká se se svou ženou Anitou, se svým celoživotním přítellem Jiřím Kolářem, s matkou... Já zůstanu tady, bez něj.

Při další návštěvě překvapení: má opět otevřené oči. Lékař radí, abych šeptala do ucha, to ho neznepokojí, snad dokonce uklidní. Smysl slov mu pravděpodobně nedojde.

Dostala jsem další korektury „Letu let“. Naplňovaly mé osamělé dny.

23. srpna zemřel po delším trápení náš dávný přítel Pepík Schwarz-Červinka. Milena zůstala sama.

Zřetelně se blíží konec. 1. září se ohlásila Paříž. Dnes tam zemřel Pavel Tigrid, starý dobrý Joskuv přítel, který nás kdykoli v Paříži nejednou hostil a s nímž jsme pak u nás měli co

oslovovat. Já dnes nabrala novou naději. Joska dýchá bez pomoci přístroje. Bohužel jinak na nic nereaguje.

Podle pokynů sestřičky mu natírám vonnou mastí těla. Je to poprvé, kdy mi to dovolili. Je oholený, ostříhaný, čistý a voní jak novorozeně. Narodí se už brzy do nového života?

Při další – netuším, že poslední návštěvě – leží na druhém boku a klidně dýchá.

15. září oznámí telefon z Bulovky: „Pan Josef Hirschal dnes ve 20,50 zemřel.“

Never more. Neúprosně kráká Poeův havran.

Vzpínám se k modlitbě Bože můj, Bože Joskuv, Bože nás všech, přijmi díky a lásku, kterou ti za celý náš život dlužíme. Děkuji za štěstí i trápení, které život provázají, věřím v setkání se všemi, které jsem milovala a dosud miluji, co vše mé srdce cítí, to vyznat či vypsat nedovedu. Jen jedině: Pane, měj můj a Joskuv dík a lásku!

16. září přiletěla Kristina z Vídně.

25. září ve 14 hodin se ve vinohradském krematoriu konal Joskuv pohřeb. Mluví Ota Ornest, s Joskou se dojemně loučí Vašek Daněk. Obřad zvolna končil. Za rakví se rozhrnula poslední stóra, rakev se dala do pohybu a než zcela zmizela, lehoučký větřík nad ní zavál, jako by nebožtík zamával z výšky na rozloučenou. A mé srdce zaplakalo: Směj se, paňáco, je konec milování!